

Akateeminen kotityö ja sukupuolentutkimuksen tulevaisuus

Hanna Ylöstalo & Anna Elomäki

Sukupuolentutkimuksen seura SUNSia viisaudella kaksi edellistä vuotta johtanut professori Leena-Maija Rossi luopui puheenjohtajuudesta vuoden 2024 kevätkokouksen yhteydessä huhtikuussa, ja seura sai uudet puheenjohtajat. Tässä ensimmäisessä puheenjohtajien tervehdyksessämme pohdimme sukupuolentutkimuksen nykytilaa katsomalla sekä menneisyyteen että tulevaisuuteen.

Olemme molemmat omaksi oppiaineekseen pikkuhiljaa institutionalisoituneen nais- ja sukupuolentutkimuksen kasvatteja. Teimme maisterintutkimotamme 2000-luvun alussa ja olimme ensimmäisten naistutkimuksesta valmistuneiden joukossa. Toinen meistä teki maisterintutkintonsa lyhytaikaiseksi kokeiluksi jääneenä yhdistelmäutkintona, jossa naistutkimuksen syventävät opinnot integroitiin silloisen pääaineen syventävien opintojen kanssa. Toinen valmistui naistutkimus varsinaisena pääaineena. Väittelimme seuraavan vuosikymmenen alussa nais- ja sukupuolentutkimuksesta, ja hieman myöhemmin haimme ja saimme sukupuolentutkimuksen dosentuurit. Oppiaineen nimi ehti vaihtua, mutta mikä muu muuttui niinä 20 vuotena, kun nais- ja sukupuolentutkimuksessa on voinut virallisesti pätevoityä suomalaisyliopistoissa?

Virkistääksemme institutionaalista muistiamme luimme Kirsti Lempiäisen ja Liisa Rantalaihion (2023) teoksen *Naistutkimuksen alkua: muistikuvia akateemiselta kentältä*. Kirja tarkastelee pääasiassa aikaa ennen nais- ja sukupuolentutkimuksen vakiintumista omaksi oppiaineekseen, mutta tavoittaa mainiosti myös sen ilmapiirin, jossa aloitimme omat

opintomme vuosituhannen vaihteessa. Omissa muistoissamme ovat säilyneet nais- ja sukupuolentutkimusta kannatteleva moninainen kollektiivinen toiminta (eroja ja erimielisyyksiä unohtamatta) ja tee-se-itse-henki, joita kirjakin elävästi dokumentoi.

Lempiäisen ja Rantalaihion teoksesta välittyy kuva, että nais- ja sukupuolentutkimuksen oppiaineen asemaa ei vakiinnutettu niinkään ideologisilla kamppailuilla (joita toki myös oli) kuin jatkuvalla yhteisellä, arkisellakin toiminnalla. Tätä olivat esimerkiksi seminaarien ja muiden tapahtumien järjestäminen, oman lehden perustaminen ja toimittaminen, kurssien yhteinen suunnittelu ja toteuttaminen (usein yhteistyössä opiskelijoiden kanssa), sekä sinnikäs vaikuttamistyö yhteistyössä muiden feminististen ja tasa-arvotoimijoiden, kuten Tasa-arvoasiain neuvottelukunta TANEN kanssa.

Tällaista työtä on kutsuttu myös akateemiseksi kotityöksi (esim. Hejistra, Steinhorsdóttir & Einarsdóttir 2017). Käsite viittaa akateemisissa instituutioissa tehtävään ja niitä tuottavaan ja ylläpitävään työhön, kuten opetuksen kehittämistyöhön, hallinnolliseen työhön, tapahtumien järjestämiseen, lausuntojen tekemiseen, toisten tekstien kommentointiin, työryhmiin osallistumiseen ja yliopistojen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön. Akateemista kotityötä tehdään tutkimuksen ja opetuksen rinnalla sekä niiden osana. Sitä tekevät akateemisessa maailmassa ainakin periaatteessa kaikki, mutta käytännössä akateeminen kotityö kasautuu naisille. Se kasautuu usein myös uransa alkuvaiheessa tai epävarmassa työtilanteessa oleville, sillä heillä on

vähemmän autonomiaa neuvotella työtehtävistä ja niiden jakautumisesta. (Ema.) Akateeminen kotityö on luonteeltaan tiedeyhteisöjä ja tieteenaloja tuottavaa ja ylläpitävää, ja myös nais- ja sukupuolentutkimuksen alat olivat siitä riippuvaisia. Silti akateemista kotityötä ei useinkaan tunnusteta ja tunnusteta tiedeyhteisöissä.

Kotityöksi nimeäminen on monella tavalla osuva. Palkattoman kotityön tavoin akateeminen kotityö on naistapaista työtä, joka kasautuu organisaatioiden vastuunkantajille. Kotityön tavoin akateeminenkin kotityö on näkymätöntä ja aliarvostettua työtä, joka tulee näkyväksi lähinnä silloin, kun se jää tekemättä. Kotona tekemättä jättäminen näkyy vähintään sotkun kasautumisena, akateemisessa maailmassa esimerkiksi yhteisöjen, kollegiaalisuuden ja yliopistodemokratian haurastumisena. Myöskään tieteenalojen alat eivät kasva, ellei niitä ravitse.

Rinnastus kotityöhön on osuva myös siksi, että niin kotona kuin akateemisissa yhteisöissäkin kotityö jää usein vaille tunnustusta. Kotityötä kohdellaan ilmaisena lahjana, ja sitä ajatellaan olevan tarjolla rajattomasti. Kotityö ei kuitenkaan ole ilmaista, vaan se ehdyttää tekijänsä voimavaroja, aikaa ja muita resursseja, jos tekijän omista tarpeista ei huolehdi. Samoin on akateemisen kotityön laita. Akateemisessa maailmassa voimavarojen ehtyminen voi näkyä uupumuksena tai tutkijoiden ja opettajien siirtymisenä töihin yliopiston ulkopuolelle. Lisäksi akateeminen kotityö usein vie aikaa työuralla meritoivilta tehtäviltä, kuten tutkimusjulkaisujen kirjoittamiselta tai rahoituksen hakemiselta.

Akateemisen kotityön tunnustuksen puute ja kasautuminen voivat johtaa myös siihen, että sitä tehdään entistä vähemmän. Nyky-yliopisto on hyvin otollinen ympäristö yhteisöjä kannattelevan kollektiivisen toiminnan haurastuttamiselle. Tutkijoiden, instituutioiden ja tieteenalojen keskinäinen kilpailu, tiukentuvat tulostavoitteet sekä yliopistojen strateginen pyrkimys nopeaan läpivirtaukseen eivät kannusta yhteiseen tekemiseen, joka perustuu usein ainakin jonkinasteiselle vapaaehtoisuudelle. Kotityön tavoin akateemisesta kotityöstä tulee sen tekijöille helposti toinen työvuoro, jota tehdään täysipainoisen tutkimusjulkaisemisen ja rahoitusten hakemisen lisäksi.

Olisiko akateemista kotityötä mahdollista ajatella ja toteuttaa toisin – vastarintana uusliberalisoituvalle yliopistolle? Voisiko kollektiivinen toimijuus

auttaa jakamaan työtaakkaa sen lisäämisen sijaan? Voisiko tieteenalaa vahvistava akateeminen kotityö lisätä työn lisäksi työpaikkoja? Voisiko tee-se-itsehenki lisätä autonomiaa keskusjohtoiseksi käyvässä akateemisissa instituutioissa? Voisiko avoimuudelle ja ajoittaiselle erimielisyydellekin rakentuva yhteistyö kollegojen ja opiskelijoiden kanssa vahvistaa yliopistodemokratiaa? Ennen kaikkea: voisiko feministinen kollektiivinen toimijuus lisätä työn mielekkyyttä – ja sisältää uusia sukupuolentutkimuksen alkuja?

Akateemista kotityötä voi tarkastella myös feministisen sosiaalisen uusintamisen teorian viitekehyksessä. Sosiaalinen uusintaminen on elämää ja yhteisöjä ylläpitävää ja tuottavaa toimintaa ja työtä. Vaikka sosiaalisen uusintamisen analyyseissä korostuu usein elämän ja työvoiman uusintaminen (kuten synnyttäminen, imettäminen, kasvatus, koulutus ja päivittäisiin hoivan tarpeisiin vastaaminen), sosiaalinen uusintaminen pitää sisällään myös kulttuurisen muistin ja ideologian uusintamisen (Bakker 2007) – mikä oli avainasemassa myös nais- ja sukupuolentutkimuksen aluille. Tällainen uusintava työ on myös prefiguratiivista politiikkaa, eli toivottavien tulevaisuuden suhteiden ja käytäntöjen ennakoitua harjoittamalla niitä tässä ja nyt (Salmenniemi & Ylöstalo 2023). Näin ymmärrettynä akateeminen kotityö voisi olla kollegiaalisen, autonomisen, demokraattisen ja uutta luovan intellektuaalisen yhteisön rakentamista ja kannattelua.

Siinä missä nais- ja sukupuolentutkimuksen alat olivat riippuvaisia akateemisesta kotityöstä, niin on myös sukupuolentutkimuksen tulevaisuus. Sukupuolentutkimus ei luo vain teoreettisia malleja paremmalle maailmalle tulevaisuudessa, vaan feministinen tieteenharjoittaminen on myös käytännön tekoja ja toimintaa, joilla asetetaan kyseenalaiseksi nykyisiä tieteen tekemisen tapoja ja tarjotaan niille konkreettisia vaihtoehtoja. Akateemisen kotityön ja sen tekijöiden hankala asema nyky-yliopistoissa kuitenkin osoittaa, että institutionaalisen arvostuksen vaatiminen akateemiselle kotityölle on edelleen ajankohtainen feministinen kysymys.

FT dos. Anna Elomäki on akatemiatutkija Tampereen yliopistossa. Elomäki on SUNSin varapuheenjohtaja.

YTT dos. Hanna Ylöstalo on sukupuolentutkimuksen apulaisprofessori Tampereen yliopistossa. Ylöstalo on SUNSin puheenjohtaja.

KIRJALLISUUS

Bakker, Isabella (2007) Social Reproduction and the Constitution of a Gendered Political Economy. *New Political Economy* 12:4, 541–556.

Heijstra, Thamar Melanie, Steinhorsdóttir, Finnborg Salome & Einarsdóttir, Thorgerdur (2017) Academic Career Making and the Double-Edged Role of Academic Housework. *Gender and Education* 29:6, 764–780.

Lempiäinen, Kirsti & Rantalaiho, Liisa (2023) *Nais-tutkimuksen alkuja: Muistikuvia akateemiselta kentältä*. Tampere: Vastapaino.

Salmenniemi, Suvi & Ylöstalo, Hanna (2023) Everyday Utopias and Social Reproduction. *Current Sociology* 72:6.